

ingediend op **1820** (2022-2023) – Nr. 1
22 september 2023 (2022-2023)

Verslag van de gedachtewisseling

namens de Verenigde Commissies voor Onderwijs
en voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie
uitgebracht door Johan Danen en Kristof Slagmulder

over het advies van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor)
over duaal leren

Samenstelling van de Commissie voor Onderwijs:

Voorzitter: Karolien Grosemans.

Vaste leden:

Arnout Coel, Koen Daniëls, Karolien Grosemans, Kathleen Krekels, Annabel Tavernier;
Roosmarijn Beckers, Jan Laeremans, Kristof Slagmulder;
Loes Vandromme, Hilâl Yalçın;
Jean-Jacques De Gucht, Gwendolyn Rutten;
Johan Danen, Elisabeth Meuleman;
Hannelore Goeman.

Plaatsvervangers:

Marius Meremans, Axel Ronse, Nadia Sminate, Kris Van Dijck, Katja Verheyen;
Leo Pieters, Els Sterckx, Sam Van Rooy;
Katrien Schryvers, Brecht Warnez;
Els Ampe, Tom Ongena;
Stijn Bex;
Steve Vandenberghe.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

Samenstelling van de Commissie voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie:

Voorzitter: Robrecht Bothuyne.

Vaste leden:

Allessia Claes, Maaike De Vreese, Andries Gryffroy, Rita Moors, Axel Ronse;
Yves Buysse, Ilse Malfroot, Els Sterckx;
Robrecht Bothuyne, Kurt Vanryckeghem;
Tom Ongena, Maurits Vande Reyde;
Meyrem Almaci, Imade Annouri;
Thijs Verbeurgt.

Plaatsvervangers:

Annick De Ridder, Maarten De Veuster, Philippe Muyters, Elke Sleurs, Tine van der Vloet;
Kristof Slagmulder, Klaas Sloomans, Wim Verheyden;
Stijn De Roo, Loes Vandromme;
Steven Coenegrachts, Bart Van Hulle;
Johan Danen, Björn Rzoska;
Els Robeyns.

Toegevoegde leden:

Kim De Witte.

INHOUD

I.	Toelichting	4
1.	Duaal leren werkt, maar niet voor iedereen	4
2.	Profiel leerlingen deeltijds beroepssecundair onderwijs	4
3.	Beleidsvoorstellen duaal leren	5
3.1.	Secundair onderwijs	5
3.2.	Volwassenenonderwijs en hoger onderwijs	6
4.	Conclusie	6
II.	Bespreking	7
1.	Tussenkomen van de leden	7
1.1.	Loes Vandromme	7
1.2.	Hannelore Goeman	7
1.3.	Gwendolyn Rutten	8
1.4.	Kristof Slagmulder	9
1.5.	Johan Danen	10
1.6.	Koen Daniëls	11
1.7.	Allessia Claes	12
1.8.	Loes Vandromme	12
1.9.	Hannelore Goeman	13
2.	Antwoorden van de Vlor	13
3.	Replieken en aanvullende antwoorden	15
	Gebruikte afkortingen	17

Bijlage: zie de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be

Op 13 juli 2023 hielden de Verenigde Commissies voor Onderwijs en voor Economie, Werk, Sociale Economie, Wetenschap en Innovatie een gedachtewisseling over het advies van de Vlaamse Onderwijsraad over duaal leren.

De gedachtewisseling vond plaats in aanwezigheid van:

- Ann Verreth (voorzitter Vlor);
- Ewoud De Sadeleer (staflid Vlor).

Het advies van de Vlor is raadpleegbaar op de [dossierpagina](#) van dit document op www.vlaamsparlement.be.

I. Toelichting

1. Duaal leren werkt, maar niet voor iedereen

Ewoud De Sadeleer verwijst naar enkele doelstellingen uit de originele conceptnota *Duaal Leren*, die niet concreet genoeg zijn, waardoor niet altijd duidelijk is of ze behaald worden. Hij licht er één cijfer uit: uit het schoolverlatersrapport van VDAB blijkt dat van de jongeren met een diploma duaal leren slechts 4,2 procent werkzoekend is een jaar na hun afstuderen.¹ Dat is hoopgevend, en stemt ook overeen met bevindingen uit de internationale literatuur. De vraag is dan nog wat het effect is op lange termijn. Op het terrein ziet de Vlor alleszins veel succesverhalen en goede wil bij de onderwijs- en werkactoren.

Helaas werkt duaal leren niet voor iedereen. Het totale aantal leerlingen in alternerende opleidingen daalt al twee schooljaren op rij met bijna 5 procent. Dat is zorgwekkend.

2. Profiel leerlingen deeltijds beroepssecundair onderwijs

De spreker focust vervolgens op de resultaten van een onderzoeksrapport uit 2023 van HIVA over het profiel van leerlingen in het huidige dbso in Antwerpen.²

Daarbij werd gekeken naar vier achtergrondkenmerken: de thuistaal is niet het Nederlands; er is schoolse vertraging in de buurt; de moeder heeft geen of een laag diploma; de leerling heeft recht op een schooltoelage. De helft van de dbso-leerlingen in Antwerpen heeft drie of vier van die kenmerken.

In het onderzoeksrapport worden de Antwerpse dbso-leerlingen in drie groepen onderverdeeld: niet-OKAN met weinig of geen van de vermelde achtergrondkenmerken; OKAN met achtergrondkenmerken en niet-OKAN met achtergrondkenmerken. De laatste groep kent een zeer turbulente schoolloopbaan, stroomt vaak jong in en presteert het slechtst wat leren op de werkplek betreft. Het is bovendien de grootste groep dbso-leerlingen in Antwerpen.

Het onderzoeksrapport trekt twee conclusies. Dbso zet ten eerste sterk in op het aanbieden van een traject op maat en is gericht op een erg diverse groep van kwetsbare jongeren. Daarnaast lopen kwetsbare jongeren een groot risico om ongekwalificeerd uit het secundair onderwijs te stromen, eens leren en werken verdwijnt.

De Vlor volgt die analyse. In deze presentatie worden de jongeren uit het arbeidsmarktgericht onderwijs in drie groepen verdeeld. De eerste groep zijn de

¹ VDAB, 'Werkzoekende schoolverlaters in Vlaanderen – editie 2023', Brussel, VDAB, 2023, <https://www.vdab.be/sites/default/files/media/files/schoolverlatersrapport2023.pdf>.

² I. Tobback, E. Teppers en T. Goesaert, 'Leerlingen in dbso in Antwerpen. Een profielschets.', Leuven, KU Leuven – HIVA, 2023, <https://www.onderwijsnetwerkantwerpen.be/nl/onderwijsnetwerk-antwerpen/leerlingen-het-deeltijds-beroepssecundair-onderwijs-dbo-antwerpen-een>.

arbeidsrijpe en arbeidsbereide personen. Die groep heeft volgens de Vlor veel kansen: duaal leren is voor deze jongeren een volwaardige, kwalificerende leerweg.

De tweede groep is niet arbeidsrijp, maar wel arbeidsbereid. Die kunnen terecht in de aanloopfase naar duaal leren. Het is belangrijk om die fase goed te monitoren: stromen de jongeren ook effectief door naar duaal leren? De laatste jaren wordt ingezet op een brede aanloopfase en kwalificerende trajecten voor jongeren die niet doorstromen.

Tot slot is er een groep van jongeren die noch arbeidsrijp, noch arbeidsbereid zijn. Zowel de Vlor als de SERV vragen daar al meerdere jaren aandacht voor. In theorie moeten deze jongeren voltijds terug naar school, terwijl ze tegelijkertijd nood hebben aan verhoogde zorg en individuele begeleiding in een flexibel opleidingstraject. De zorg die momenteel geboden kan worden in fases 0 en 1 van het zorgcontinuüm is ontoereikend, stelt Ewoud De Sadeleer. Scholen willen wel, maar kunnen onvoldoende zorgen voor individuele begeleiding op maat. Wanneer leerlingen na een screeningsperiode van 25 opleidingsdagen te horen krijgen dat ze weer voltijds naar de schoolbanken moeten, is dat voor velen dramatisch. De scholen weten zelf ook niet goed hoe ze die leerlingen moeten opvangen. De Vlor werkt een gedragen actieplan uit met het oog op een sluitend aanbod voor alle leerlingen.

Ewoud De Sadeleer benadrukt dat dit fundamenteel probleem moet worden aangepakt. Doet men dat niet, dan zullen de beleidsvoorstellen, zeker wat het secundair onderwijs betreft, tekortschieten. Als er niet voor elke jongere een gepast leertraject voorzien wordt, kan van duaal leren geen sterk merk worden gemaakt.

3. Beleidsvoorstellen duaal leren

3.1. Secundair onderwijs

3.1.1. Duaal leren als sterk merk

Om tot dat sterke merk te komen, heeft de Vlor aanbevelingen geformuleerd die gericht zijn aan alle actoren die bij het onderwijs betrokken zijn. De Vlor pleit voor een betere communicatie en beveelt aan om duaal leren een volwaardige plaats in de onderwijsloopbaanbegeleiding te geven. Een derde aanbeveling betreft duaal leren in dubbele finaliteit. Uit het schoolverlatersrapport van VDAB blijkt dat slechts 1 procent van die leerlingen een jaar na afstuderen werkzoekend is. Daar zitten heel veel kansen. De Vlor vraagt dan ook om de drempels ernaartoe te verlagen. De laatste aanbeveling gaat over de geleidelijke uitbouw van de duale leerweg. De groei van de leerlingenaantallen in duaal leren is voor de Vlor geen doelstelling op zich. De raad wil de focus leggen op hogere kwaliteit, wat zowel het imago als de instroom ten goede zal komen.

3.1.2. Een gepaste leerweg en ondersteuning voor alle leerlingen

De financiering voor de meest kwetsbare doelgroep en voor de aanloopfase zelf, blijft een knelpunt, weet Ewoud De Sadeleer. Ze kent ook een onwenselijke complexiteit.

Wat de samenwerking met externe aanbieders betreft, vraagt de Vlor duurzame financiering voor de OAL-trajecten en duidelijke rollen en verantwoordelijkheden voor alle partners.

Tot slot gaat het advies ook in op de samenwerking met de sectoren. Zo vraagt de Vlor om scholen de mogelijkheid te blijven bieden een erkenningsaanvraag voor een bedrijf in te dienen.

3.1.3. *Praktische drempels wegwerken*

Volgens de spreker moeten er praktische drempels worden weggewerkt. De eerste is de financiering van trajectbegeleiding. Daarnaast moet de programmatie van duale structuuronderdelen verder versoepeld worden. Op dat vlak zijn al heel wat goede initiatieven genomen. Er staan er ook nog heel wat op stapel, dus men boekt vooruitgang. Ten slotte moeten ook de wetgevende kaders op elkaar afgestemd worden. Daarvan staan voorbeelden in het actieplan van het Vlaams Partnerschap Duaal Leren.

3.1.4. *Specifieke maatregelen voor het buitengewoon secundair onderwijs*

Op vormen van werkplekieren in het buso gaat de spreker niet gedetailleerd in. Het volstaat om nogmaals te wijzen op de zeer grote complexiteit en het gebrek aan transparantie van de verschillende leerwegen in het buso. Dat leidt tot foutieve informatieverstrekking over de voordelen – financiële en andere – voor leerlingen.

De Vlor vraagt een fundamentele denkoefening over werkplekieren binnen het buitengewoon onderwijs. Er moet onder andere worden gekeken naar de toelatingsvoorwaarden, de organisatiemogelijkheden en de vergoeding. De raad ziet vooral kansen voor duaal leren binnen de integratiefase.

3.2. Volwassenenonderwijs en hoger onderwijs

Ewoud De Sadeleer gaat kort in op het volwassenenonderwijs en het hoger onderwijs. In het volwassenenonderwijs is het duaal leren dit schooljaar van start gegaan. Er zijn 65 cursisten, verdeeld over de opleidingen Hulpkok en Zorgkundige, in drie verschillende opleidingscentra en zes vestigingsplaatsen.

Sommige centra twijfelen om duaal leren aan te bieden omwille van de administratieve lasten en het gebrek aan flexibiliteit. Er is ook nood aan extra financiering in de opstartfase en aan extra infrastructuur.

De Vlor vraagt ook om te kijken naar een leervergoeding voor andere vormen van doorgedreven werkplekieren. Die vraag moest daarnet ook aan bod komen bij het buitengewoon onderwijs. De nieuwe premies voor werkplekieren gelden immers wel voor duaal leren in het buso, maar niet voor alternerende beroepsopleidingen. Ook de SERV stuurt hierop aan.

Wat het hoger onderwijs betreft, is een denkoefening over de verdere evolutie en versterking van werkplekieren wenselijk. De Vlor zal dit opnemen en zal daarvoor inspiratie putten uit het concept van duaal leren zoals het in de andere onderwijsniveaus bestaat.

4. Conclusie

Ewoud De Sadeleer hoopt dat de commissie beseft dat er een fundamenteel probleem is met duaal leren in het secundair onderwijs voor de meest kwetsbare doelgroep. De Vlor engageert zich ertoe een implementeerbaar en gedragen actieplan op te stellen tegen het voorjaar van 2024, om voor die groep een aanbod te voorzien. De raad adviseert de overheid om nu al aan de slag te gaan met de overige aanbevelingen uit het advies.

II. Bespreking

1. Tussenkomsten van de leden

1.1. Loes Vandromme

Loes Vandromme vindt duaal leren een sterk merk, dat heel veel kansen biedt. Ze wil dat dat nog meer bekend raakt bij ouders en leerlingen en vraagt of de Vlor goede praktijken kent om duaal leren een grotere bekendheid te geven, bijvoorbeeld bij mensen die aan loopbaanbegeleiding doen.

Ze beaamt dat de bestaande drempels verlaagd moeten worden. Zo moet het aantal uren werkplekieren in enkele richtingen verminderd worden. Werd daarover al overleg gepleegd?

De Vlor geeft aan voor kwaliteit te gaan, en niet alleen voor een stijging van het aantal ingeschreven leerlingen. Het lid vraagt zich af of het de bedoeling is om een aparte leerweg te behouden, wetende dat de kwetsbare doelgroep waar het vandaag en in het advies over gaat, een fundamenteel probleem vormt voor het duaal leren. Is het dat wat de Vlor naar voren schuift? Loes Vandromme vindt het leerrecht van elk kind immers zeer belangrijk en wil niet dat dat in het gedrang komt. Ze benadrukt dat elke competentie waarover een leerling beschikt gehonoreerd moet kunnen worden en pleit voor de uitreiking van deelkwalificaties. Ze vraagt of de Vlor daarover nog aanbevelingen heeft.

Het lid heeft zelf al verschillende keren het probleem van de financiering aangekaart, maar volgens haar ontkent minister Ben Weyts de problematiek. Ze benadrukt dat, hoewel de werkingsmiddelen gelijkgesteld zijn aan die van het voltijds onderwijs, de omkadering ontoereikend blijft. Hoe kijkt de Vlor daarnaar?

Er wordt volgens haar vaak gezegd dat leerlingen die niet arbeidsrijp en ook niet arbeidsbereid zijn, 'welzijnsleerlingen' zijn, die in een NAFTA-traject thuishoren. Wat denkt de Vlor daarover? Hoe moet de overheid daarmee aan de slag gaan?

Hoe kan de administratieve last worden beperkt? Zo kunnen er mogelijk meer plaatsen gecreëerd worden waar leerlingen aan de slag kunnen. Het verminderen van de administratieve last zou zowel binnen het leerplicht-, het hoger als het volwassenenonderwijs aangepakt moeten worden. Bij voorkeur worden de trajecten binnen de verschillende onderwijsniveaus ook aan elkaar gekoppeld, wat handig kan zijn voor kleinere bedrijven.

1.2. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman is er ook van overtuigd dat duaal leren een absolute meerwaarde is. Toch zijn er nog verbeterpunten, bijvoorbeeld als het gaat over de samenwerking tussen scholen en bedrijven en minder administratieve lasten.

Voor haar fractie is de inkanteling van het dbso in duaal leren te bruto gebeurd. Dbso-leerlingen vormen een specifiek publiek, vaak met een bijzondere achtergrond. Mensen die vandaag in de CLW's werken, geven terecht aan dat ze echt op maat kunnen werken. Ze stellen dat een en ander schort aan het systeem, dat het te weinig flexibel is en dat er te weinig middelen zijn, zeker voor begeleiding. Er zijn volgens hen jongeren die in het nieuwe systeem nooit uit de aanloopfase zullen geraken, waardoor het moeilijk wordt om hen de nodige beroepskwalificaties te laten halen.

De vraag waar dbso-leerlingen in het onderwijs moeten terechtkomen, kan niet eenvoudig beantwoord worden. Het gaat over hoe men het zorgbeleid in het secundair onderwijs wil organiseren, over hoe studieoriëntatie er moet uitzien en over hoe de leertrajecten er gestuurd moeten worden.

De vragen van Hannelore Goeman voor de Vlor zijn dan ook wat breder. Ze wil ten eerste weten hoe de raad naar de B-stroom kijkt. Is dat voor de Vlor een remediërend traject voor jongeren die al dan niet een getuigschrift hebben gehaald, maar die duidelijk leerachterstand hebben? Of is het veeleer een praktijkvoorbereidende stroom en moet er dan gedifferentieerd worden tussen 1B en 2B?

Hannelore Goeman vindt dat er nagedacht moet worden over de structurele organisatie van het zorgbeleid in het secundair onderwijs. Vandaag wordt er bij zware zorgnoden overgeschakeld naar de NAFT-trajecten en de welzijnssector, maar ook dat aanbod dekt de vraag niet. Hoe zou men op de school zelf nog meer kunnen doen? Scholen kunnen momenteel samenwerken met externe partners, waaronder de CLB's. Moet dat behouden blijven of moeten scholen de mogelijkheid krijgen om de regie in handen te nemen en bijvoorbeeld time-outtrajecten op school te organiseren? Hannelore Goeman is van mening dat er dan veel korter op de bal kan worden gespeeld.

Net als Loes Vandromme vraagt het lid zich af of het niet beter is om een aparte leerweg te blijven voorzien voor de meest kwetsbare leerlingen. Of vindt de Vlor dat de aanloopfase zou kunnen werken, op voorwaarde dat er voldoende middelen zijn voor begeleiding en er in die fase maximale beroepskwalificaties gehaald kunnen worden? Leerlingen die de school verlaten, moeten papieren in handen hebben waarmee ze iets zijn op de arbeidsmarkt.

Tot slot wil Hannelore Goeman weten of duaal leren er moet zijn voor de tweede en de derde graad, dan wel of men moet focussen op de derde graad. In dat laatste geval zou in de tweede graad eerder gewerkt kunnen worden met stages. Deze vraag is voor haar zowel principieel als pragmatisch. Er zijn vandaag bijvoorbeeld veel kappers die weigeren om duaal te werken met jongeren uit de tweede graad, waardoor veel leerlingen die kapper willen worden, eerst de richting Winkelbediende moeten volgen, om in de derde graad op Kapper over te schakelen. Anderzijds begrijpt de spreker de kappers ook wel: 15-jarigen zijn wellicht tot weinig meer in staat dan het bijeenvegen van haar. Hoe staat de Vlor daartegenover? Is het beter om te focussen op de derde graad, of kan het ook lukken vanaf de tweede graad, mits grondig overleg met de betrokken sectoren?

1.3. Gwendolyn Rutten

Gwendolyn Rutten vindt het belangrijk te benadrukken dat duaal leren een succes is. Door te wijzen op verbeteringsmogelijkheden of knelpunten zou de neiging kunnen ontstaan om afstand te nemen van duaal leren. Het is dus een belangrijk politiek signaal te benadrukken dat men op de ingeslagen weg doorgaat. Vlaanderen is eigenlijk nog maar vijf jaar bezig met duaal leren en kan op dat vlak nog meer dan een tandje bijsteken, als men ziet hoe dat in andere landen werkt en wat daar mogelijk is.

Dat vraagt een omslag. Iedereen moet mee zijn, zowel werkgevers als het onderwijslandschap. Die omslag is aan het gebeuren. Na de aanvankelijke aarzeling begint men op het terrein te zien wat wel of niet werkt. Zo leest het lid het Vlor-rapport: behoud wat goed is en bekijk op welke punten verbetering mogelijk is. Duaal leren moet een positieve keuze en een volwaardig alternatief zijn, niet een soort vangnet voor wie het wat moeilijker heeft.

Er zijn inderdaad een aantal verbeteringen mogelijk. Sommige jongeren kunnen niet worden opgevangen binnen duaal leren en zijn al evenmin geschikt om voltijds naar school te gaan. In Aarschot is die groep jongeren niet zo groot, maar als die kwetsbare minderjarigen aan de schoolpoort of elders in de stad rondhangen, veroorzaken ze vaak overlast. Een stadsbestuur kan daar weinig aan doen, tenzij ze echt over de schreef gaan. Men kan heel vaak zelfs begrip hebben voor hun situatie, want thuis zijn ze nog slechter af dan op straat. Voor hen is duaal leren niet geschikt, want het is niet de bedoeling dat een werkgever zorgt voor hun opvoeding.

Voor die jongeren moet er dus een tussenoplossing of -systeem worden gevonden, vindt Gwendolyn Rutten. Op dit moment lossen de steden en gemeenten dat zelf op. Er zijn ook organisaties die daarvoor worden ingeschakeld, zoals Arktos. Aarschot en haar drie schoolnetten leggen geld op tafel voor een personeelslid, een lokaal en werkingsmiddelen om vanaf 1 september 2023 te proberen op een zinvolle manier aan de slag te gaan met dat kleine groepje jongeren. Heeft men bij de Vlor een zicht op andere dergelijke initiatieven in steden en gemeenten? Zijn er goede praktijken die bottom-up kunnen worden gedeeld? Kan er een Vlaams systeem komen om voor die specifieke groep, die toch achtduizend jongeren in heel Vlaanderen telt, een oplossing te vinden? Welke alternatieven zijn er om de steden en gemeenten, en uiteraard ook die jongeren, niet aan hun lot over te laten?

1.4. Kristof Slagmulder

Ook *Kristof Slagmulder* en zijn fractie zijn een groot voorstander van duaal leren. Het is een onderwijsvorm met veel potentieel, maar qua leerlingenaantal is het nog geen succes. Men moet duaal leren dan ook meer en beter in de markt zetten. Voor leerlingen zou het een bewuste keuze moeten zijn. Ook moet de toeleiding van leerlingen met een groot potentieel voor duaal leren beter worden gestroomlijnd, vindt het lid. Dat moet vooral binnen de scholen zelf gebeuren. De overheid kan scholen niet dwingen om leerlingen naar duaal leren te sturen. De vraag rijst dus wat ze nog kan doen om dat te faciliteren, buiten een betere communicatie, ten aanzien van scholen, leerlingen en ouders.

De Vlor wees op enkele juridische en administratieve hinderpalen. Zo kan een onderwijsverstrekker de duale opleiding enkel aanbieden als hij ook de niet-duale variant aanbiedt. Zulke zaken staan flexibiliteit en een groter aanbod in de weg. In het schooljaar 2022-2023 konden leerlingen 170 duale richtingen volgen, maar 64 richtingen werden door geen enkele leerling gevolgd en 51 richtingen zijn in die vijf jaar zelfs nooit ingericht. Moet er veel aanbod zijn om zo veel mogelijk leerlingen te kunnen aanspreken? Of zorgt men beter eerst voor enkele aantrekkelijke trajecten die veel succes kennen, om het aanbod dan geleidelijk uit te breiden?

In sommige landen worden bepaalde studierichtingen sowieso enkel in duale vorm aangeboden, vooral als het gaat over STEM-richtingen waarvan de niet-duale variant een grote stagecomponent heeft. In hoeverre is zo iets voor de Vlor wenselijk en haalbaar? Kristof Slagmulder denkt dan vooral aan de zevende jaren.

In hoeverre is het geringe succes van duaal leren, behalve aan juridische en administratieve knelpunten, ook niet vooral te wijten aan een culturele ingesteldheid? In landen waar duaal leren een succes is en waaraan de Vlaamse Regering zich telkens spiegelt, zoals Zwitserland of Duitsland, is de attitude ten aanzien van handwerklieden veel positiever. Ook zijn die landen nog altijd meer gericht op een kwalitatieve maakindustrie. Men ziet dan ook dat daar meer jongeren een STEM-diploma halen, terwijl in Vlaanderen nog altijd het idee leeft dat een succesvolle onderwijs carrière vooral een kwestie is van erg lang op de schoolbanken zitten. Hoe kunnen in het licht daarvan de geringe aandacht en waardering voor duaal leren worden gekeerd?

De Vlor stelt klaar en duidelijk dat met de inkanteling van het dbso in duaal leren veel leerlingen uit de boot zullen vallen. Duaal leren is eigenlijk niet geschikt voor kwetsbare leerlingen die tot nu toe in het dbso zaten, maar die door het schrappen van het dbso naar duaal leren moeten doorstromen. Het is duidelijk dat leren en werken enerzijds en duaal leren anderzijds verschillende zaken zijn, met twee verschillende aanpakken voor twee verschillende doelgroepen. De Vlor zegt dat het niet gaat lukken met de aanpassingen binnen het huidige systeem, dat er grotere werken nodig zijn en dat de Vlaamse Regering dus terug naar de tekentafel moet. Betekent dat volgens de Vlor dat er een apart systeem moet komen dat zich exclusief richt naar niet-arbeidsbereide en niet-arbeidsrijpe leerlingen? Ziet de Vlor dat als een nieuw segment of veeleer als een doorstart van het huidige dbso?

Op het terrein valt te horen dat de ongekwalificeerde uitstroom in het schooljaar 2022-2023 enorm is toegenomen. Met de inkanteling van het dbso in duaal leren dreigt de structuur van de centra voor deeltijds onderwijs ook te worden ontmanteld. Er wordt gewaarschuwd dat door die ontmanteling heel wat kennis van onderwijsprofessionals over de aanpak van kwetsbare jongeren en ongekwalificeerde schoolverlaten weg dreigt te vloeien, want niet iedere professional uit het dbso gaat automatisch mee naar duaal leren. Wat is de visie van de Vlor daarop? Krijgt de Vlor ook dergelijke signalen?

Het zou kunnen dat de toeleiding naar een NAFT opportuun is voor bepaalde leerlingen, maar die plaatsen zijn beperkt. Er zijn lange wachtlijsten. Leerlingen zitten in afwachting vaak gewoon thuis, zoals duidelijk werd geschetst in het rapport van het Rekenhof van 2022 over het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten. Is de Vlor voorstander van het uitbreiden van het beschikbare aantal NAFT-plekken, of vreest men voor een aanzuigefect, waarbij die door veel scholen zullen worden gebruikt als een plek voor leerlingen waarmee ze geen blijf weten?

1.5. Johan Danen

Iedere jongere moet een plek in het Vlaamse onderwijs krijgen die aansluit bij zijn interesses en competenties. Duaal leren kan daar zeker een puzzelstukje in zijn, meent *Johan Danen*. Maar er duiken toch heel wat problemen op. Zo dreigt het onderwijs een grote groep te verliezen, wat ook duidelijk blijkt uit het Vlor-advies en uit de cijfers.

Als Johan Danen het goed begrepen heeft, dan zou duaal leren enigszins het deeltijds beroepsonderwijs moeten vervangen. Voor wie daar toch niet in zou passen, zou er iets anders voorzien worden. Niemand loslaten is op dat vlak het motto, maar hoe de minister dat concreet ziet, is Johan Danen niet duidelijk.

Welke verklaringen zien de sprekers voor de beperkte populariteit van duaal leren, voornamelijk in de dubbele finaliteit?

Vanaf september kunnen leerlingen zich in de derde graad niet meer inschrijven in het dbso. Welk effect verwachten de sprekers in het begin van het schooljaar 2023-2024? Moeten er, in afwachting van een breder actieplan, kortetermijnmaatregelen genomen worden om te vermijden dat leerlingen die niet arbeidsrijp of niet arbeidsbereid zijn, uitvallen? Gezien de nakende verkiezingen verwacht Johan Danen voor het eind van deze legislatuur, of zelfs in het eerste jaar van de nieuwe, geen grote ingrepen. Wat moet er op korte termijn gebeuren in afwachting van die grotere ingrepen?

Wat is volgens de Vlor op langere termijn de beste oplossing voor het bestaande doelpubliek in het dbso? Het dbso dan toch maar behouden, nog iets anders, of meer mogelijkheden creëren binnen de aanloopfase?

De minister verwijst regelmatig naar het NAFT als oplossing. Wat vindt de Vlor daarvan?

1.6. Koen Daniëls

Koen Daniëls en zijn fractie zijn grote voorstanders van duaal leren, en dat is altijd zo geweest. Partijen die in het verleden pleitten voor een brede eerste en tweede graad, met als gevolg het uitstellen van de studiekeuze, hoort Koen Daniëls nu het omgekeerde bepleiten. Dat is goed.

Een grote groep binnen het dbso betreft 'aantikkers, niet-OKAN'. Bij die groep is het moeilijk bepaalde zaken op zestienjarige leeftijd nog recht te trekken, als het voordien nooit werd aangeboden. In het advies van de Vlor vindt Koen Daniëls weinig oplossingen terug, maar hoe zou die groep volgens de Vlor kunnen verkleinen? Duaal onderwijs is geen opvangnet voor leerlingen van 16 jaar oud waarvan scholen niet meer weten wat ermee aan te vangen.

Gwendolyn Rutten stelde dat heel wat jongeren in haar stad overdag op straat rondhangen. De bestaande manier van organiseren is dus niet ideaal. Er moet bekeken worden hoe die jongeren wel aan boord kunnen blijven, al dan niet in de beschermde omgeving van een school, en al dan niet voltijds.

In de presentatie komt niet naar voren welke impact NAFT's hebben en hoe de organisatie ervan zou moeten veranderen. Nochtans heeft Vlaanderen daar net veel middelen in gestoken, specifiek met het oog op niet-arbeidsrijpe of niet-arbeidsbereide jongeren.

Op het terrein stellen bepaalde voormalige CLW's en CDO's zich de vraag hoe alles aangepakt zal worden. Het klopt niet dat de middelen zullen verdwijnen. Integendeel, er komen werkingsmiddelen bij en de NAFT's zijn versterkt. Waar komt het idee vandaan dat er met de vernieuwing bespaard zou zijn op de omkadering of de werking, terwijl de feiten dat tegenspreken?

Met OD XXXIII is de vrije programmatie sterk uitgebreid. Dat is volgens het lid dus in orde.

Dat duaal en niet-duaal onderwijs samen aangeboden moeten worden, zoals sommigen blijven beweren, vindt Koen Daniëls niet terug in de regelgeving. Ook op dat vlak stelt hij zich dus de vraag waar dat idee vandaan komt.

De Vlor oppert om duaal onderwijs ook in te voeren in het hoger onderwijs. In het veld is daar nog geen eensgezindheid over, dus misschien is het beter om eerst te focussen op het secundair onderwijs.

Duaal onderwijs bevindt zich op het raakvlak van Onderwijs en Werk. Bij de NAFT's komt Welzijn daar nog bij. Hoe kijkt de Vlor naar dat partnerschap, naar de samenwerking en naar de verantwoordelijkheden van elk beleidsdomein?

Over de werkplekken en het al dan niet voltijds aan de slag zijn: er is de vaststelling dat leerlingen in het duaal onderwijs vaak thuis of elders zijn, waardoor ze geen competenties opbouwen. De Vlor zet heel sterk in op onderwijskwalificaties, wat Koen Daniëls ook ondersteunt, maar voor die doelgroep is dat soms te hoog gegrepen. Voor de N-VA is het daarom voldoende dat die leerlingen deelkwalificaties en beroepscompetenties opbouwen in plaats van onderwijskwalificaties, want daarmee kunnen ze ook op de arbeidsmarkt terecht. Dat betekent bovendien dat ze elke dag moeten opstaan, gaan werken en zo ook een zekere arbeidsethos verwerven. Hoe kijkt de Vlor daarnaar?

1.7. Alessia Claes

Alessia Claes wil zich als lid van de commissie Werk meer focussen op de arbeidsmarkt en de ondernemingen. In 2022 heeft ze, naar aanleiding van een negatief krantenartikel over duaal leren, al opgeroepen om het kind niet met het badwater weg te gooien. Het actieplan van het Vlaams Partnerschap Duaal Leren, dat in februari 2023 werd voorgesteld, bevatte tien actiepunten op korte termijn. Hoe verhouden de voorstellen van de Vlor zich tot die van het partnerschap? Hoe staat de Vlor tegenover de voorstellen van het Partnerschap Duaal Leren?

Alessia Claes verbaast zich erover dat duaal leren niet vaker gebruikt wordt als rekruteringsmiddel. Mogelijk zijn er te veel verschillende instrumenten om leren op de werkvloer mogelijk te maken, waardoor werkgevers door de bomen het bos niet meer zien. Ziet de Vlor mogelijkheden om een meer overzichtelijk aanbod en eenvoudiger kader aan te bieden? Hoe kan het Partnerschap Duaal Leren dat goed monitoren, zodat leerlingen uit alle onderwijsniveaus voldoende kansen krijgen?

De spreker meent dat veel werkgevers de meerwaarde van duaal leren nog niet zien en dat ze gestimuleerd moeten worden om hun werkvloer open te stellen voor die leerlingen. In de sectorconvenanten werd een specifiek addendum over duaal leren opgenomen. Hoe evalueert de Vlor die addenda?

Als de sector geen beroepskwalificatie opstelt, wordt daar ook geen onderwijskwalificatie aan vastgeknoopt. *Alessia Claes* wijst erop dat in dat geval duaal leren ook niet mogelijk is. Is er een overzicht van de sectoren waar dat een probleem is? Hoe zou de Vlor dat aanpakken?

Verder wijst het lid op het cultuurverschil tussen onderwijs en de arbeidsmarkt, waardoor kansen mogelijk verloren gaan. Ze ziet een opportuniteit om meer te denken vanuit de werkgeverslogica.

Een vaak genoemd probleem is de administratieve complexiteit. Heeft de Vlor een concreet overzicht van waar een vereenvoudiging kan worden doorgevoerd?

Tot slot verwijst de spreker naar de complexiteit van de regelgeving en de verschillen tussen de paritaire comités. Ook het actieplan van het Partnerschap Duaal Leren gaat daarop in. Hoe wil de Vlor dat verder aanpakken?

1.8. Loes Vandromme

Loes Vandromme vindt het belangrijk om na te denken over structuren binnen onderwijs en opleidingsprofielen die toekomstbestendig zijn, dus ook voor wanneer de krapte op de arbeidsmarkt is weggewerkt. Neemt de Vlor dat ook mee in het verhaal van duaal leren? Het streven moet immers nog altijd zijn om mensen zo breed mogelijk op te leiden.

Het lid verwijst ook naar het advies van de SERV. Is de Vlor daarmee in overleg gegaan?

Ten slotte merkt *Loes Vandromme* op dat er wel veel plaatsen zijn, maar dat de match niet altijd ideaal blijkt. Er moet dus gezocht worden naar een soort 'Tinder voor duaal leren', om een match te maken tussen leerling, school en onderneming. De RTC's hebben daar een versterkte opdracht voor gekregen, maar in september wordt ook RadarDuaal gelanceerd. Hoe kijkt de Vlor daarnaar?

1.9. Hannelore Goeman

Hannelore Goeman betreft dat Koen Daniëls de brede eerste graad bij deze discussie betreft. Er moet constructief worden nagedacht over hoe elke leerling op basis van zijn talenten een plaats kan krijgen in het onderwijs. Ze vindt bovendien dat de minister jongeren te snel doorverwijst naar Welzijn via een NAFT-traject. Hoe kijkt de Vlor naar die tendens? En wat is daar de verantwoordelijkheid van Onderwijs?

2. Antwoorden van de Vlor

Ewoud De Sadeleer stelt dat er overal goede praktijken van positief communiceren te vinden zijn. De Vlor is vragende partij om in de dubbele finaliteit het aantal uren werkplekleren te laten dalen en vraagt een signaal in die zin van de Vlaamse Regering aan de sectoren. Het Vlaams Partnerschap Duaal Leren vraagt om te verlagen naar tien uur, de Vlor pleit voor acht uur. Het gaat immers om het leren op de werkplek, niet om het aantal uren.

Met betrekking tot de financiering heeft de Vlor in het advies een aantal punten aangehaald. Zo worden scholen verplicht om leerlingen een voltijds engagement te bieden in de aanloopfase, maar krijgen ze daar niet de nodige middelen voor. Verder vindt Ewoud De Sadeleer het positief dat de werkingsmiddelen verdubbeld zijn tot ongeveer een gelijkaardig niveau. Ook op het niveau van de omkadering is het redelijk gelijkaardig, al is de berekeningswijze anders, wat tot complexiteit leidt. De spreker roept op om daar nog eens naar te kijken om op zijn minst klaarheid te bieden en om daarnaast aanvullende middelen te voorzien voor de aanloopfase.

Een NAFT is een aanvullend welzijnstraject waarbij er gewerkt wordt aan specifieke problemen, bijvoorbeeld over motivatie, relaties op school of sociale vaardigheden. Een NAFT-traject duurt gemiddeld elf halve dagen. Jaarlijks worden een vierduizend NAFT-trajecten opgestart. Er zijn nu al wachtlijsten, de vraag is groter dan het aanbod.

In tegenstelling tot de persoonsvolgende trajecten die vroeger voor het dbso bestonden, gelden de NAFT-trajecten voor heel het secundair onderwijs. Slechts 8 procent van de leerlingen die daarin terechtkomen, komt uit het dbso. Dat zijn geen trajecten waar een voltijds aanbod voorzien kan worden voor jongeren die het moeilijk hebben. In het dbso heeft men net de expertise om met die leerlingen aan de slag te gaan. Als ze al doorverwijzen, zoeken ze een omvattend aanbod voor de jongeren. De Vlor heeft al vaak het advies gegeven om binnen NAFT langere trajecten mogelijk te maken en om de wachtlijsten weg te werken. Het is dus geen goede oplossing om die doelgroep daarnaar door te verwijzen.

Als voorbeeld van de administratieve lasten voor centra voor volwassenenonderwijs haalt Ewoud De Sadeleer aan dat bij wijzigingen in het aantal uren werkplekleren doorheen het schooljaar, telkens een nieuwe overeenkomst opgesteld moet worden. Het gaat ook vaak om registraties. Als momenteel een leerling wijzigt tussen duaal en niet-duaal leren, dan moet dat geregistreerd worden, en moet de klassenraad dat verantwoorden. Die verplichte tussenkomst van de klassenraad zou kunnen verdwijnen.

De Vlor is voorstander van het aanbieden van het niet-duale aanbod naast het duale aanbod. Ze zien dat scholen in een zevende jaar, een specialisatiejaar, zich volop focussen op het duale aanbod. In de jaren voordien bieden scholen vaak beide aan. Dat is ook nodig omdat leerlingen soms proberen in te stromen in het duale aanbod, maar niet alle leerlingen zijn klaar voor die veeleisende leerweg: twee dagen op school, drie dagen werken en ook nog met schoolwerk bezig zijn.

Als er dan geen niet-duaal aanbod van dezelfde opleiding is, kan men niet meer terugschakelen.

In 2022 bracht de Vlor advies uit over het actieplan over vroegtijdig schoolverlaten, waarin de raad de nadruk legde op preventie.³ De Vlor wacht nog op dat actieplan – het zou er eerst tegen september 2022 zijn, vervolgens tegen de zomer van 2023 – en kijkt ernaar uit om ermee aan de slag te gaan. Men moet niet wachten tot de jongeren in de klassieke waterval terechtkomen of helemaal schoolmoe zijn. Men moet daar sterker en eerder op inzetten. Maar voor die jongeren die toch schoolmoe in arbeidsmarktgericht onderwijs terechtkomen, moet men ook in een aanbod voorzien.

Dat aanbod wordt nu vaak voorzien door lokale besturen, zoals Gwendolyn Rutten aangeeft. In Antwerpen heeft HIVA in kaart gebracht hoe men ermee moet omgaan en wie de doelgroep is. Daarna is men aan de slag gegaan met verschillende partners, onder andere scholen en CLB's. Ze motiveren de jongeren om toch een opleiding of vorming te volgen, ook in het volwassenenonderwijs of via VDAB-opleidingen. Het traject in Antwerpen zal zeer interessant zijn, ook voor de verdere ontwikkeling van een aanbod in heel Vlaanderen.

Is duaal leren iets voor de tweede en derde graad of moet men de focus leggen op de derde graad? In het advies staat dat het zevende jaar de ideale doelgroep is, maar in het huidige aanbod is het logisch dat er in de tweede graad ook een duaal aanbod is.

De Vlor krijgt ook het signaal dat bij het dbso de kennis en de expertise lijken weg te vloeien. Men moet ervoor zorgen dat die expertise gevaloriseerd blijft en een plaats blijft houden in het systeem.

Als verklaring voor de beperkte populariteit van duaal leren in de dubbele finaliteit, geeft Ewoud De Sadeleer aan dat het daar nog niet veel aangeboden wordt. De uren leren op de werkvloer terugbrengen zal al drempels kunnen verlagen. Het schoolverlatersrapport van VDAB stelt dat slechts 1 procent werkzoekend is na één jaar. Dat is een mooi cijfer. Een onbekende is nog de doorstroommogelijkheden naar het hoger onderwijs. Men zal dat goed moeten monitoren, meent de spreker.

De Vlor verwacht een grotere uitstroom van ongekwalificeerde jongeren ten gevolge van de inkanteling. Dat is momenteel aan de gang. Men heeft dat gezien in de cijfers van jongeren en werkplekieren. Waar zijn die naartoe? Dat is een open vraag. Binnen twee jaar, wanneer de inkanteling compleet zal zijn, zal dat probleem zich nog scherper stellen. Daarom vraagt de Vlor een structurele oplossing.

Welke kortetermijnmaatregelen kan men al nemen? Men vindt al heel wat in de aanbevelingen in het advies, bijvoorbeeld over trajectbegeleiding. Noch de Vlor noch de SERV waren vragende partij om middelen aan de RTC's te geven om nog een speler in duaal leren te introduceren. Daarvoor is 1 miljoen euro vrijgemaakt in het programmadecreet. De Vlor stelt voor om die middelen aan de scholen te geven voor trajectbegeleiding. Ook op niveau 0 en 1 van het zorgcontinuüm moeten scholen meer middelen en mogelijkheden krijgen om leerlingen te begeleiden, onder andere via CLB's. Het actieplan over vroegtijdig schoolverlaten moet daarop inzetten.

De spreker legt uit dat het tegelijk aanbieden van duaal en niet-duaal leren een kwestie van visie is en niet van regelgeving. Jongeren moeten de leerweg kunnen

³ VLOR, 'Actie tegen schooluitval: inzetten op preventie en versnippering tegengaan. Advies voor een nieuw 'Actieplan ter preventie en aanpak van schooluitval'', Brussel, Vlor, 2022, <https://www.vlor.be/adviezen/schooluitval-inzetten-op-preventie-en-versnippering-tegengaan>.

kiezen die het best bij hen past. Ze moeten kunnen switchen tussen beide of erop terugvallen. Scholen kiezen er vaak bewust voor om in het zevende jaar alleen duaal aan te bieden.

De tien aanbevelingen van het Vlaams Partnerschap Duaal Leren zijn zeer nuttig. Het Vlor-advies werd hun bezorgd.

De Vlor staat eerder sceptisch tegenover duaal leren als rekruteringsmiddel. Ongetwijfeld motiveert de arbeidskrachte werkgevers om een opleiding op de werkvloer aan te bieden, maar die mag niet te specifiek zijn en alleen gericht op het takenpakket van die werkgever. Duaal leren moet de jongeren voldoende breed vormen om ook bij andere werkgevers aan de slag te kunnen gaan.

Er waren vragen over starten in het basisonderwijs en de visie van de Vlor op de B-stroom. Die items zijn volgens *Ann Verreth* zo belangrijk dat ze een aparte hoorzitting vragen. Wel benadrukt ze dat het actieplan wil meehelpen om een Vlaanderenbreed initiatief voor de doelgroep tot stand te brengen, dat niet langer afhangt van het initiatief van een stad of gemeente. Of dat een verruiming van de aanloofase of een aparte leerweg wordt, is nog niet duidelijk, maar samen met de partners moet er een gepast alternatief komen.

Duaal leren in het hoger onderwijs is voor Koen Daniëls geen prioriteit. Toch wijst *Ann Verreth* erop dat een derde van het curriculum in de graduaatsopleiding bestaat uit werkplekleren. Dat wordt niet alleen als stage ingevuld, maar meer en meer als leren op de werkvloer. De kiemen voor duaal leren zijn er al zichtbaar. Het is belangrijk om ook daar naar een stelsel van duaal leren toe te groeien. Het betreft een belangrijke niche in het continuüm van het beroepsonderwijs en de graduaatsopleidingen.

3. Replieken en aanvullende antwoorden

Gwendolyn Rutten vraagt om rekening te houden met kleinere steden en gemeenten, en Antwerpen niet als enig ijkpunt voor Vlaams beleid te hanteren. Ze begrijpt de focus op Antwerpen, maar op andere plaatsen heeft de problematiek andere kenmerken. Aarschot werkt bijvoorbeeld nauw samen met de politie en de scholen en tracht zo maatwerk te leveren voor die jongeren die uit de boot dreigen te vallen.

Johan Danen vraagt zich af waar de ruim tweeduizend leerlingen naartoe moeten die zich volgend jaar niet meer kunnen inschrijven in het dbso. Duaal leren werkt niet voor iedereen, waar moeten die jongeren dan naartoe? Verder wijst hij erop dat het actieplan eigenlijk gaat over het voorkomen van schooluitval, wat veel breder is dan duaal leren. Hoe moet hij dat begrijpen?

Koen Daniëls gaat akkoord met de opmerking over de graduaatsopleiding. Het is belangrijk om de eerste stappen te zetten op die plaatsen met het hoogste aandeel werkplekleren. Iedereen deelt de bekommernis om leerlingen maximaal voor te bereiden op de maatschappij en op de arbeidsmarkt, met een onderwijs- of beroepskwalificatie, op welk niveau ook. Hij roept op om vroeg genoeg te starten met het verwachten van inzet van de leerlingen. Als er te lang alleen aandacht aan zorg wordt besteed, vertrekken ze op hun achttiende omdat ze meerderjarig zijn, en komen ze bij VDAB terecht. Vroeg genoeg inschakelen in duaal leren is dus van belang.

Ewoud De Sadeleer bevestigt de noodzaak om kleinere steden en gemeenten mee te nemen. Antwerpen is een logisch voorbeeld, maar het aanbod moet overal gelden.

Hij kijkt met Johan Danen uit naar het actieplan over vroegtijdig schoolverlaten, zodat de Vlor zich daartoe kan verhouden. De focus moet liggen op de doelgroep van niet-arbeidsrijpe of niet-arbeidsbereide leerlingen, om ervoor te zorgen dat er voor hen toch een plek is. Daarbij moet ook naar de mogelijkheden in voltijdse scholen worden gekeken.

Ann Verreth rondt af met datgene waar Gwendolyn Rutten mee begon, namelijk de bezorgdheid om duaal leren als een sterke leerweg verder uit te bouwen. Daarover gaat het advies. Er zijn nog verbeterpunten, bijvoorbeeld op het vlak van communicatie en informatie. Hoewel ze niet pleit voor kwantiteit maar voor kwaliteit, acht ze 4500 jongeren in duaal leren veel te weinig. De leerweg verdient meer leerlingen.

Robrecht BOTHUYNE,
voorzitter

Johan DANEN
Kristof SLAGMULDER,
verslaggevers

Gebruikte afkortingen

buso	buitengewoon secundair onderwijs
CDO	centrum voor deeltijds onderwijs
CLW	centrum leren en werken
dbso	deeltijds beroepssecundair onderwijs
HIVA	Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving
NAFT	naadloos flexibel traject
OAL	ondersteuning alternerend leren
OD	Onderwijsdecreet
OKAN	onthaalklas voor anderstalige nieuwkomers / onthaalonderwijs voor anderstalige nieuwkomers
RTC	regionaal technologisch centrum
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
STEM	Science, Technology, Engineering and Mathematics
Vlor	Vlaamse Onderwijsraad